

Tézy rigorózných skúšok zo slovenského jazyka

PhDr.

Fonetika a fonológia

Pojem fonetiky a fonológie a ich vzťahy. Všeobecná a špeciálna fonetika. Fonetická a fonologická abstrakcia. Klasifikácia segmentov spisovnej slovenčiny. Fonologická systematika slovenčiny. Fonetická transkripcia. Segmentálne a suprasegmentálne fonetické javy slovenčiny. Koartikulačné javy, asimilácia, alternácia. Problematika ortoepie slovenčiny.

Vývin slovenského jazyka

Historické hypotézy o pôvode slovenčiny. Teórie o nehomogénnom psl. základy slovenčiny. Teórie o homogénnom psl. základe slovenčiny. Migračno-integračná teória o psl. pôvode slovenčiny. Fonologická charakteristika psl. základu slovenčiny (vokálna a konsonantická štruktúra). Chronológia a osobitosti kontrakcie. Zánik a vokalizácia jerov. Vkladné hlásky a nepravidelnosti v jerových striedniciach. Denazalizácia nosových vokálov. Vývin vokálov v 11. – 16. stor. na západnom, strednom a východnom Slovensku. Depalativácia konsonantov v 11. – 15. storočí, zmena $g > h$, zmena obojperného $w > v$, vznik foném $d\check{z}$ a f , asibilácia $t' > c$, $d\check{z}$. Morfológický vývin – všeobecná charakteristika. Vývin vzorov životných podstatných mien mužského rodu, vývin vzorov neživotných podstatných mien mužského rodu, vývin vzorov podstatných mien ženského rodu, vývin vzorov podstatných mien stredného rodu. Vývin vzorov prídavných mien, vývin vzorov zámen, vývin tvarov čísloviek. Vývin slovesných vzorov prítomného času. Tematické a atematické slovesá, vývin slovesných vzorov minulého a budúceho času. Rozkazovací a podmienovací spôsob, vývin prídavných. Neurčitok a supinum. Vývin neohybných slovných druhov. Vývin lexiky zdedenej z praslovančiny. Zánik slov psl. pôvodu, prenikanie cudzích slov v staršom období do slovenskej lexiky.

Dialektológia

Národný jazyk a nárečia. Vzťah nárečí a spisovného jazyka, nárečia v súčasnosti. Dialektológia a ostatné vedné disciplíny. Predmet dialektologického výskumu, nárečový výskum, etapy nárečového výskumu (príprava výskumu, zbieranie a spracovanie nárečového materiálu). Areálový výskum nárečí. Izoglosa, izoglosná zóna, areál. Kartografické spracovanie nárečí, nárečové atlasy a komentáre, Atlas slovenského jazyka I-IV. Rozdelenie slovenských nárečí. Makroareály, regióny, základné a pomedzné areály. Základné znaky západoslovenských nárečí, južný región západoslovenských nárečí, severný región západoslovenských nárečí. Základné znaky stredoslovenských nárečí, severozápadný región stredoslovenských nárečí, juhovýchodný región stredoslovenských nárečí. Základné znaky východoslovenských nárečí, západný región východoslovenských nárečí. Slovenské nárečia v zahraničí (Maďarsko, bývalá Juhoslávia, Rumunsko). Dejiny nárečového výskumu. Goralské nárečia a ukrajinské nárečia na Slovensku.

Dejiny slovenského jazyka

Predcyrilo-metodské obdobie. Stopy ranofeudálnych vzťahov v jazyku. Cyrilo-metodské obdobie. Starosloviensky jazyk a staroslovienska literatúra na Veľkej Morave. Obdobie 10. – 14. storočia, domáci jazyk, latinčina. Jazykové pamiatky. Čeština v 14. storočí. Čeština ako spisovný jazyk slovenskej národnosti (15. st.) Čeština v 16. – 18. storočí. Vznikanie a rozvoj kultúrnej strednej a západnej slovenčiny. Vplyv cudzích jazykov na slovnú zásobu slovenčiny. Jazyk katolíckej spisby. História a charakteristika bernolákovského obdobia a bernolákovčiny. Zásady Bernolákovskej kodifikácie. Štúrova jazykovedná teória a odôvodnenie kodifikácie. Zásady

Štúrovej kodifikácie. Slovná zásoba štúrovčiny. Námietky voči Štúrovej kodifikácii. Charakteristika matičného obdobia, slovná zásoba. Situácia v martinskom období. Obdobie po r. 1918, vzťah k češtine. Pravidlá slovenského pravopisu 1931. Matičný úzus. Pravidlá slovenského pravopisu 1953. Stav štýlov po r. 1945. Charakteristika Pravidiel slovenského pravopisu 1991 a 1998.

Lexikológia

Základné otázky lexikológie. Slovo a pojem. Typy významov slov. Otázky lexikálnej sémantiky. Jazykový znak. Jednovýznamové a viacvýznamové slová. Synonymia. Homonymia. Antonymia. Konverzia. Neutrálna a štylisticky príznaková lexika. Typy expresívnych slov. Internacionalizácia lexiky. Aktívna a pasívna slovná zásoba. Podstata binaristickej koncepcie tvorenia slov. Lexikografia, charakteristika jednotlivých typov slovníkov. Frazelológia a jej vymedzenie. Frazelologická jednotka (frazéma), jej podstata a vlastnosti. Rozsah a hranice frazémy. Sémantické vzťahy medzi frazémami. Triedenie frazém.

Morfológia

Slovné druhy a ich morfológické kategórie. Podstatné mená – charakteristika, definícia, klasifikácia. Morfológické kategórie. Systém skloňovania. Deklinácia životných maskulín. Deklinácia neživotných maskulín. Deklinácia feminín. Deklinácia neutier. Prídavné mená – skloňovanie a stupňovanie. Zámená. Číslovky. Slovesá – plnovýznamové a pomocné. Lexikálno-gramatické a morfológické kategórie sloviess. Slovesné tvary a ich tvorenie. Časovanie sloviess. Slovesné triedy a vzory. Príslovky. Gramatické (pomocné) slovné druhy, predložky, spojky, častice.

Syntax

Vymedzenie pojmu vetný člen. Princípy klasifikácie vetných členov.

Druhy syntagiem. Obsahová a formálna stránka syntagiem. (Spôsoby spájania slov do syntagiem.) Veta. Vymedzenie pojmu veta z komunikačného, gramatického, obsahového a modálneho hľadiska. Gramatické (štruktúrne) typy viet. Typy viet z hľadiska ich komunikatívnej funkcie. Hlavný vetný člen jednočlennej vety. Typy jednočlenných viet. Princípy klasifikácie vedľajších vetných členov. Podstata polopredikatívnych konštrukcií. Druhy polopredikatívnych konštrukcií; prostriedky ich vyjadrovania. Súvetie ako významová a gramatická jednotka. Otázka klasifikácie súvetí. Základné vlastnosti podrad'ovacieho súvetia. Otázka klasifikácie podrad'ovacích súvetí. Zložené súvetie. Základné štruktúry a typy zložených súvetí.

Štylistika

Klasifikácia štýlov spisovnej slovenčiny. Štýlotvorné činitele. Kompozícia textu, makrokompozícia a mikrokompozícia. Atektonika textu.

Odporúčaná literatúra

- ČERNÝ, J.: Dějiny lingvistiky. Olomouc, Votobia 1996.
DANEŠ, F.: Věta a text. Praha 1985
DOLNÍK, J.: Lexikálna sémantika. Bratislava 1990
DOLNÍK, J.: Teória spisovného jazyka. Bratislava, VEDA 2010.
DOLNÍK, J.: Všeobecná jazykoveda. Bratislava, VEDA 2010.
DORULA, J.: Tri kapitoly zo života slov. Bratislava 1993
ERHART, A. - VEČERKA, R.: Úvod do etymológie. Praha 1981
ERHART, A.: Základy jazykovědy. Praha 1984
FURDÍK, J.: Teória motivácie v lexikálnej zásobe. Prešov 2008.
HELBIG, G.: Vývoj jazykovedy po roce 1970. Praha 1991

HORÁLEK, K.: Úvod do štúdia slovanských jazykú. Praha 1957
HORECKÝ, J. - BUZÁSSYOVÁ, K. - BOSÁK, J. a kol.: Dynamika slovnej zásoby
HORECKÝ, J.: Základy jazykovedy. Bratislava 1978.
KAČALA, J.: Sloveso a sémantická štruktúra vety. Bratislava 1989.
KRAJČOVIČ, R.: Vývin slovenského jazyka a dialektológia. Bratislava 1988.
KRÁĽ, Á. – SABOL: Fonetika a fonológia. Bratislava, SPN 1989.
KRÁĽ, Á.: Model rečového mechanizmu. Bratislava SPN 1972.
KRÁĽ, Á.: Pravidlá slovenskej výslovnosti. Bratislava, SPN 1996.
KRUPA, V. : Jazyk - nástroj neznámy. Bratislava 1991.
KRUPA, V.: Jednota a variabilita jazyka. Bratislava 1980.
MIKO, F.: Text a štýl. Bratislava 1970.
MIKO, F.: Význam, jazyk, semióza. Nitra 1994.
MLACEK, J.: Slovenská frazeológia. Bratislava .
Morfológia slovenského jazyka. Red. J. Ružička. Bratislava, Vyd. SAV 1966.
PAULINY, E.: Dejiny spisovnej slovenčiny. Bratislava 1983.
PAULINY, E.: O jazyku a štýle slovenskej prózy. Bratislava, Slovenský spisovateľ 1983.
PAULINY, E.: Slovenská gramatika. Bratislava 1981.
PIAGET, J. : Štrukturalizmus. Bratislava 1971.
SABOL, J.: Syntetická fonologická teória. Bratislava 1989.
Sociolingvistické aspekty výskumu súčasnej slovenčiny. Zost. S. Ondrejovič - M. Šimková.
súčasnej slovenčiny. Bratislava 1989
VAŇKO, J.: Interpretácia jazyka umeleckej prózy. Nitra 1985

Časopisy Kultúra slova, Slovenská reč

(aktualizované 26. 1. 2015)

PaedDr.

Teória vyučovania SJ

Charakteristika vyučovacieho predmetu slovenský jazyk a literatúra; analýza princípov vyučovania SJ a špecifikácia zručností a návykov utvárajúcich komunikačné kompetencie žiakov (2. st. ZŠ a SŠ) Metodológia uplatňovania teoretických jazykových poznatkov vo vyučovaní slovenského jazyka. Jazykové cvičenia a modernizácia jazykového vyučovania. Problematika vyučovania slovenského jazyka. Uplatňovanie komunikatívneho princípu v štruktúre vyučovacích hodín, rozvíjanie komunikatívnych zručností. Didaktické zásady – vymedzenie pojmu a charakteristika jednotlivých zásad (napr. zásada uvedomelosti a aktivity, zásada názornosti, zásada primeranosti, zásada systematickosti, zásada trvácnosti a iné). Rozvíjanie kľúčových kompetencií v rámci organizačných foriem vzdelávania. Organizačné formy vzdelávania- ich druhy. Vyučovacia hodina, blokové vyučovanie v rámci rozvrhu. Materiálne didaktické prostriedky – učebné pomôcky (vymedzenie pojmu, funkcie, hlavné druhy a ich charakteristika). Materiálne didaktické prostriedky- didaktická technika (vymedzenie pojmu, funkcie, hlavné druhy, podmienky efektívneho využívania).

Fonetika a fonológia

Pojem fonetiky a fonológie a ich vzťahy. Všeobecná a špeciálna fonetika. Fonetická a fonologická abstrakcia. Klasifikácia segmentov spisovnej slovenčiny. Fonologická systematika slovenčiny. Fonetická transkripčia. Segmentálne a suprasegmentálne fonetické javy slovenčiny. Koartikulačné javy, asimilácia, alternácia. Problematika ortoepie slovenčiny.

Lexikológia

Základné otázky lexikológie. Slovo a pojem. Typy významov slov. Otázky lexikálnej sémantiky. Jazykový znak. Jednovýznamové a viacvýznamové slová. Synonymia. Homonymia. Antonymia. Konverzia. Neutrálna a štylisticky príznaková lexika. Typy expresívnych slov. Internacionalizácia lexiky. Aktívna a pasívna slovná zásoba. Podstata binaristickej koncepcie tvorenia slov. Lexikografia, charakteristika jednotlivých typov slovníkov.

Frazeológia

Frazeológia a jej vymedzenie. Frazeologická jednotka (frazéma), jej podstata a vlastnosti. Rozsah a hranice frazémy. Sémantické vzťahy medzi frazémami. Triedenie frazém (sémantické, konštrukčné, podľa funkcie, pôvodu, slovnodruhovové, podľa vzťahu k spisovnému jazyku, podľa bázy vzniku). Triedenie frazém podľa vzťahu medzi ich ustálenosťou a variantnosťou, štylistické triedenie, kombinované alebo komplexné klasifikácie frazém. Varianty frazém. Typy aktualizácie frazém. Osobitné skupiny frazém – príslovia a porekadlá. Pranostiky, povrávky, okrídlené výrazy. Ustálené prirovnania. súsovia. Z výskumu slovenskej frazeológie.

Morfológia

Slovné druhy a ich morfológické kategórie. Podstatné mená – charakteristika, definícia, klasifikácia. Morfológické kategórie. Systém skloňovania. Deklinácia životných maskulín. Deklinácia neživotných maskulín. Deklinácia feminín. Deklinácia neutier. Prídavné mená – skloňovanie a stupňovanie. Zámená. Číslovky. Slovesá – plnovýznamové a pomocné. Lexikálno-gramatické a morfológické kategórie sloviess. Slovesné tvary a ich tvorenie. Časovanie sloviess. Slovesné triedy a vzory. Príslovky. Gramatické (pomocné) slovné druhy, predložky, spojky, častice.

Syntax

Vymedzenie pojmu vetný člen. Princípy klasifikácie vetných členov.

Druhy syntagiem. Obsahová a formálna stránka syntagiem. (Spôsoby spájania slov do syntagiem.) Veta. Vymedzenie pojmu veta z komunikačného, gramatického, obsahového a modálneho hľadiska. Gramatické (štruktúrne) typy viet. Typy viet z hľadiska ich komunikatívnej funkcie. Hlavný vetný člen jednočlennej vety. Typy jednočlenných viet. Princípy klasifikácie vedľajších vetných členov. Podstata polopredikatívnych konštrukcií. Druhy polopredikatívnych konštrukcií; prostriedky ich vyjadrovania. Súvetie ako významová a gramatická jednotka. Otázka klasifikácie súvetí. Základné vlastnosti podrad'ovacieho súvetia. Otázka klasifikácie podrad'ovacích súvetí. Zložené súvetie. Základné štruktúry a typy zložených súvetí.

Štylistika

Klasifikácia štýlov spisovnej slovenčiny. Štýlotvorné činitele. Kompozícia textu, makrokompozícia a mikrokompozícia. Atekonika textu

Odporúčaná literatúra

- BETÁKOVÁ, V. – TARCALOVÁ Ž.: Didaktika materinského jazyka. Bratislava : SPN, 1984.
ČERNÝ, J.: Dějiny lingvistiky. Olomouc, Votobia 1996.
DANEŠ, F.: Věta a text. Praha 1985
DOLNÍK, J.: Teória spisovného jazyka. Bratislava, VEDA 2010.
DOLNÍK, J.: Všeobecná jazykoveda. Bratislava, VEDA 2010.
Dynamika súčasnej slovenčiny. Bratislava 1989-
ERHART, A.: Základy jazykovědy. Praha 1984
HORÁLEK, K.: Úvod do štúdia slovanských jazyků. Praha 1957
HORECKÝ, J. - BUZÁSSYOVÁ, K. - BOSÁK, J. a kol.: Dynamika slovnej zásoby
HORECKÝ, J.: Základy jazykovedy. Bratislava 1978
HORVÁTHOVÁ, J.: Rozvíjanie vyjadrovacích prostriedkov na hodinách gramatiky. Bratislava :
HUBÁČEK, J.: Didaktika slohu. Praha : SPN 1989.
CHOMSKY, N.: Jazyk a zodpovednosť. Bratislava 1995
KAČALA, J.: Sloveso a sémantická štruktúra vety. Bratislava 1989
KESSELOVÁ, J.: Morfológia v komunikácii detí. Prešov : Vydavateľstvo AN 2003.
KESSELOVÁ, J.: Rozviazané jazýčky. Prešov : Náuka 1999 (1. diel), 2000 (2. diel).
KOLLÁRIKOVÁ, Z. – PUPALA, B.: Predškolská a elementárna pedagogika. Praha : Portál
KRÁL, Á. – SABOL: Fonetika a fonológia.
KRÁL, Á.: Model rečového mechanizmu. Bratislava
KRÁL, Á.: Pravidlá slovenskej výslovnosti. Bratislava, SPN 1996
KRUPA, V. : Jazyk - nástroj neznámy. Bratislava 1991
KRUPA, V.: Jednota a variabilita jazyka. Bratislava 1980
LIPTÁKOVÁ, L. – KESSELOVÁ, J.: Komunikatívne cvičenia zo slovenského jazyka. Prešov :
MIKO, F.: Text a štýl. Bratislava 1970
MIKO, F.: Význam, jazyk, semióza. Nitra 1994
MLACEK, J.: Slovenská frazeológia. Bratislava
Morfológia slovenského jazyka. Red. J. Ružička. Bratislava, Vyd. SAV 1966.
NEBESKÁ, I.: Úvod do psycholingvistiky. Praha : H&H 1992.
PALENČÁROVÁ, J. – KESSELOVÁ, J. – KUPCOVÁ, J.: Učíme slovenčinu komunikačne a zážitkovo. Bratislava : SPN 2003.
PAULINY, E.: Dejiny spisovnej slovenčiny. Bratislava 1983
PAULINY, E.: O jazyku a štýle slovenskej prózy. Bratislava, Slovenský spisovateľ 1983.
PAULINY, E.: Slovenská gramatika. Bratislava 1981
Sociolingvistické aspekty výskumu súčasnej slovenčiny. Zost. S. Ondrejovič - M. Šimková.

ŠIMONOVÁ, B. a kol. : SJ na 1. stupni ZŠ netradične. Banská Bystrica : PF UMB 1997.
VAŇKO, J.: Interpretácia jazyka umeleckej prózy. Nitra 1985
ZELINA, M.: Stratégie a metódy rozvoja osobnosti. Bratislava : Iris, 1996. ISBN 80-967013-4-7.

Časopisy Kultúra slova, Slovenská reč

(aktualizované 26. 1. 2015)